
**СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
НА ТЛІ ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ**

УДК: 316.77-027.3

© Олександр Соснін,
© Владислав Повидиш

**НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ: ОСВІТНІ, НАУКОВІ Й ПРАВОВІ АСПЕКТИ¹**

У статті викладена авторська точка зору на базові тренди розвитку сучасних суспільних комунікацій. Підкреслено, що стрімке розширення сфери застосування ІКТ вимагає переосмислення норм юридичної науки і практики, узгоджених із процесами зростання обчислювальних потужностей комп'ютерної техніки і штучного інтелекту. Змістовна інформація і знання стають тим нематеріальним активом кожної розвиненої держави, який спроможний суттєво вплинути на міжнародний імідж та престиж при виконанні певних умов.

76

— Авторами зроблено висновок, що ключовими у царині розвитку ІКТ та сучасних медіа є формування нового покоління фахівців, яким належить виробити нові алгоритми діяльності із урахуванням вимог сектору безпеки України.

Ключові слова: суспільні комунікації, медіасфера, штучний інтелект, освіта, право, сектор безпеки в Україні.

**Новейшие тенденции в области развития общественных
коммуникаций: образовательные, научные и правовые аспекты**

В статье изложена авторская точка зрения на базовые тренды развития современных общественных коммуникаций. Подчеркнуто, что стремительное расширение сферы применения ИКТ требует переосмысления норм юридической науки и практики, согласованных с процессами роста вычислительных мощностей компьютерной техники и искусственного интеллекта. Содержательная информация и знания становятся тем нематериальным активом всякого

---

¹ Для цитування: Соснін О., Повидиш В. Новітні тенденції у сфері розвитку суспільних комунікацій: освітні, наукові й правові аспекти // Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент: збірка наукових праць. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. Том 5. С. 76-86.

развитого государства, который способен существенно повлиять на его международный имидж и престиж при выполнении определенных условий.

Авторами сделан вывод, что ключевой задачей в области развития ИКТ и современных медиа является формирование нового поколения специалистов, которым предстоит выработать новые алгоритмы деятельности с учетом требований сектора безопасности Украины.

Ключевые слова: общественные коммуникации, медиасфера, искусственный интеллект, образование, право, сектор безопасности в Украине.

Recent trends in the field of public communications development: educational, scientific and legal aspects

The article presents the author's point of view on the basic trends in the development of modern public communications. It is emphasized that the rapid expansion of the scope of ICT requires a rethinking of the norms of legal science and practice, coordinated with the processes of growth of computing power of computer technology and artificial intelligence. Substantial information and knowledge become the intangible asset of any developed state that can significantly affect its international image and prestige under certain conditions.

The authors concluded that the key task in the field of ICT development and modern media is the formation of a new generation of specialists who will have to work out new algorithms of activity, taking into account the requirements of the security sector of Ukraine.

Keywords: public communications, media sphere, artificial intelligence, education, law, security sector in Ukraine.

Ми живемо в надзвичайно цікаві часи – часи відкритих дискусій, швидких переміщень і повільних дій із багато структурованою інформацією. Все це, з одного боку, створює умови для формування нового і більш відкритого полемічного середовища, зокрема і для обговорення проблем безпеки. Багато розумних, чесних і дієвих людей сьогодні прагнуть прогресивних змін і, головне, задіяні у цьому, намагаючись змінити на краще наше життя. У нових умовах народ перестає бути додатком до уряду і в суспільстві поступово набирають сили багато незнаних раніше процесів у сфері суспільних комуніка-

цій. Саме так, за різними оцінками, проходило все ХХІ століття, оскільки винайдення комп'ютера обумовило появу багатьох небачених раніше інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) і засобів зв'язку для створення, транспортування і різноманітного перетворення інформації. Все це постійно створює феноменальні виклики і загрози на тлі розвитку нових умов для науково-освітньої діяльності. Новітні ІКТ не тільки радикально змінюють умови набуття знань, умови праці, але й дозволяють творчість і освіту сучасної людини. Вони зробили їх більш взаємопов'язаними в новому інформаційно-комунікаційному середовищі.

78 — Термін «інформаційне суспільство» в науковий обіг ще у 60-і роки ХХ століття ввели Й. Масуда, Т. Стоуньєр, М. Порат, Дж. Нейсбіт, Р. Катц, хоча сама ідея інформаційного суспільства була запропонована Й. Масудою ще всередині 1940-х років. З. Бжезінський трохи пізніше назвав нове суспільство «технотронним», Р. Дарендорф – посткапіталістичним, А. Етціоні – постмодерністським, Дж. Ліхтайм – постбуржуазним, Г. Кан, В. Іноземцев – постекономічним, К. Болдінг – постцивілізаційним, Р. Сейденберг – постісторичним, Р. Барнет – постнафтовим, С. Алстром – постпротестантським. Д. Белл, характеризуючи постіндустріальне суспільство, підкреслював першочергове значення знань і вважав, що теоретичне знання повинно стати основою наукоємних виробництв.

Можливості новітніх ІКТ сьогодні дозволяють дедалі більше впливати на нашу свідомість, світогляд і інноваційну діяльність, стимулюючи як процеси технологічного оновлення, так, досить часто, і занепад культури. Усе це само по собі стає сьогодні головною вимогою для розвитку всіх політико-правових державних систем і інституцій, юридичної науки і практики зокрема.

Можливості сучасної обчислювальної і вимірювальної техніки на початку третього тисячоліття набувають конкретних обрисів в системах штучного інтелекту. Якщо в ХІХ столітті виникла сама ідея розвитку обчислювальних машин для того, щоб лише розширити мінімальну межу людської діяльності, то в ХХ столітті комп'ютерні технології вже проникли в сферу інженерних і наукових аналітичних досліджень, навіть в маркетингу. Сьогодні комп'ютерні комплекси дозволяють заміщати вже значну частину функцій обліку та перерозподілу потоків всіх ресурсів, головним із яких стає інформація.

Стрімке розширення сфери застосування ІКТ вимагає переосмислення норм юридичної науки і практики узгоджених із процесами зростання обчислювальних потужностей комп'ютерної техніки і штучного інтелекту. Оцифровування світу людини, яке отримало назву розумних алгоритмів (Інтернет речей, розумні контракти), взагалі висувають на перший план нові правознавчі проблеми і, зокрема, два актуальні питання: співвідношення ролі відкриття або винаходу і його комерціалізації; межі/кордони, якщо можна так висловитись, оцифровування суспільного буття.

Під знаком формування нового глобального суспільства знань і нового інформаційно-комунікаційного середовища, а, головне, кібернетичного мислення, сьогодні обґрунтовуються права та норми безпеки життя людини, облаштування політико-правових засад торгово-економічного, технологічного і науково-технічного середовища. Їх в новому суспільстві остаточно ще не визначено. В координатах вимог небачених політичних і технологічних викликів і загроз вони формуються сьогодні під впливом торгово-технологічних змін і у протистоянні народів.

Із розвитком новітніх ІКТ, засобів обчислювальної і вимірювальної техніки в останні десятиліття світ зіткнувся із новими небаченими викликами в науці, реальній економіці, суспільно-політичних і міжнародних відносинах. Інформаційно-комунікаційна складова в житті суспільства почала формувати не тільки перспективи його розвитку, а й поставила безліч проблем, які потребують правового, адміністративного і соціального вирішення. Це, насамперед, вплив багатьох сфер наукових знань і новітніх ІКТ на безпеку суспільства, держави та кожної людини зокрема. Цю надзвичайно актуальну тему наукове співтовариство опрацьовує і висвітлює в багатьох наукових працях. Не менше зроблено і спроб директивними заходами владних структур відповісти на хвилюючі усіх питання управління, зокрема про природу інформації як складне явище буття. Д. Белл колись оптимістично зазначав, що теоретичні знання мають ставати основою нових наукоємних технологій реальної економіки. Головним об'єктом людської діяльності він вважав інформацію і процеси її отримання, переробки, розповсюдження. Саме це і стало живильним підґрунтям для розвитку і становлення новітніх ІКТ, що призвело до створення такого феномену як мережева комунікація, яка оповила досить вели-

ку частку населення земної кулі і стала комунікаційною складовою глобального інформаційного суспільства.

Нова цифрова діяльність людства робить всюди комунікацію оцифрованою, а це вимагає формування нових диференційованих регулятивних механізмів в праві, від самоцензури до визначення правил модерування текстів і способів самовираження або дій (наприклад, тотальної заборони на дитячу порнографію). Це супроводжується побудовою складних інтелектуальних моделей (штучного інтелекту) для оцінки етичності передачі тих або інших повідомлень (інформації).

Сподіваємось, що визначення ступеня відповідальності і частини механізмів прийняття політико-правових рішень будуть збережені за людиною, а от виміри регуляційної діяльності однозначно будуть передані машині. Це стане, ймовірно, одним з ключових питань розвитку інтелектуального цифрового середовища в XXI столітті через розвиток технологій Інтернету речей і укладання розумних контрактів заради торгово-технологічних змін.

80

— Все це, безумовно, змушує нас переглядати існуючі концепти розвитку юридичної освіти для потреб реальної економіки і міжнародного співтовариства, зокрема щодо забезпечення постійно зростаючих проблем визначення безпекових характеристик інформації і інформаційної безпеки з метою інноваційного розвитку країни.

Нас, крім природного соціального середовища проживання людини, дедалі більш буде активно турбувати нове – віртуальне, яке вже має свої особливі ознаки й закономірності розвитку й існування. Ми їх бачимо не тільки в окремих ознаках розвитку і досягнення науки, техніки або технологій, а і в спробах окремих прошарків національної управлінської еліти змінити для пересічних людей умови соціально-політичної реальності на принципово нове (віртуальне) середовище життя. Скажімо, сьогодні, розмірковуючи про «віртуальну реальність», ми уявляємо для себе лише частину проблем умовного комп'ютерного кіберпростору як штучного і не зрозумілого до кінця середовища комп'ютерних технологій, керованого не стільки юридичними нормами, скільки законами кібернетики. Ми починаємо жити начебто в раціонально організованому комп'ютером світі, але все значно складніше.

Спроби своєчасно знаходити раціональні відповіді на всі виникаючі питання стають особливим завданням для політиків і управ-

лінців, фахівців гуманітарних наук, навіть ідеєю фікс, для нових поколінь вчених, мислителів, філософів, організаторів науки і освіти, оскільки йдеться про все те, що пов'язано із суперництвом за краще облаштування життя, за вплив нашої країни на території і народи світу.

Сьогодні, на тлі певних політичних перемог і досягнень, величезна кількість фактів свідчить про падіння в Україні рівня організації суспільно-політичних проектів, процесів міжнародного співробітництва, деідеологізації суспільства тощо, у нас майже всюди процвітає псевдораціоналізм, хабарництво і корупція. Ми багато в чому демонструємо аматорство своїх політиків і управлінців. Як наслідок, ми фіксуємо (відчуваємо) втрату багатьма громадянами ціннісних орієнтирів, відверту недовіру і неповагу до влади взагалі і до національних науково-освітніх установ зокрема. Все це, безумовно, поглиблює в суспільстві кризові явища на тлі глибоких небачених раніше процесів розподілу світу на центр і периферію – відповідно, і змін у ландшафті світової економіки. Домінування окремих країн і залежність України від них стає самою помітною рисою в новій системі політико-правових і міжнародних відносин, характеризується різноманіттям нелінійних процесів і, часом, у виключно складних проявах.

Разом з тим, розпочаті в світі процеси інформатизації, розширення регулярних і усталених контактів між людьми з різних держав створюють для України нові небачені раніше транснаціональні інформаційно-комунікаційні простори, або поля, наповнені особливими структурами, які вибудовуються навколо інформаційно-інфраструктурних правовідносин. Ми бачимо, як стрімко Інтернет і соціальні мережі простягаються через і між континентами, демонструють собою інформаційно-комунікаційний феномен міжособистісних зв'язків, об'єднуючи особистості і спільноти. Вони стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного суспільства, забезпечуючи комунікацію між людьми, пошук і можливості самореалізації. В той же час, ІС стало ареною боротьби і нескінченних гострих, агресивно нав'язливих, часто ззовні, зухвалих та непримиренних «баталій» компаній, держав за вплив, коли суспільна свідомість потрапляє до націлених на результат і вміло сплетених і невідчутних тенет.

Без сумніву, що однією з головних характеристик ІС стане рівень і якість функціонування ринку інформації і інформаційних послуг.

Інформація стає стратегічним ресурсом і тому особливого значення в сучасному світі набувають канали її поширення, а тому настав час проведення їх гуманітарної експертизи для того, щоб на початковому етапі попередити/запобігти негативним наслідкам інформаційно-комунікаційних процесів і явищ і здійснити моніторинг стану їх діяльності й розвитку. Значною мірою, цього вимагають глобалізація економічної діяльності і, як наслідок, зростаючі інтернаціональні взаємозв'язки між національними державами. Вони визначають транснаціоналізм політичної, економічної, всієї гами науково-технічної діяльності і юридичної науки та практики, зокрема, оскільки вони стають ключовим інструментом для розуміння складних процесів, що відбуваються у сучасному світі.

Транснаціональні соціальні зв'язки народів підвищують рівень знань різних мов і культур. Все це, безумовно, сприяє доланню внутрішніх структурних перешкод і наповнять вітчизняну культуру, науку і освіту, зокрема, і юридичну, новими соціокультурними практиками, оскільки раніше вони залежали винятково від швидкості засвоєння чужої культури, а сьогодні ця успішність пов'язується із активізацією інформаційно-комунікаційної діяльності.

При цьому, незалежно від регіону проживання всі (і діти, і дорослі, а, особливо, юнацтво) потрапляють сьогодні під величезний тиск жорсткого інформаційного впливу, вимагаючи від нас постійного звернення до проблем безпеки людини, суспільства і держави, до витоків гуманістичної ідеї, антропоцентризму, індивідуально-особистісного підходу при вихованні кожної особи. В національній українській традиції освіченість і патріотичність громадян завжди ототожнювалась із якістю життя народу. З часів князівства Ярослава Мудрого або гетьманату Павла Скоропадського це вкарбувалось у свідомість українців. Однак, проблеми виховання і надання народові сучасних політико-правових і професійних знань і на сьогодні залишаються для нас виключно актуальною темою і обумовлюють зміни парадигм розвитку звичних нам концепцій і доктрин політичної і науково-освітньої діяльності при розбудові політико-правових засад сучасного суспільства.

На жаль, вітчизняне науково-освітнє середовище, своєчасно не помітило, що з появою комп'ютера в світі суттєво змінилися фундаментальні уявлення про науку і освіту, юридичну зокрема, а вона багато в чому почала визначати темпи розвитку всіх інших наук, оскільки

стала предметною на всіх міжнародних перетинах. Змістовна інформація і знання стають за її участі всеохоплюючим багатством – нематеріальним активом розвитку націй і держав, обумовивши появу нової галузі права, а саме – інформаційного. Сьогодні воно, на наш погляд, штучно «пристебнуте» до адміністративного, хоча, само по собі розуміння сенсу його появи передбачає комплексний аналіз взаємовідносин галузей права і застосування нових політичних, правових і педагогічних прийомів. Це особливо важливо зробити сьогодні в умовах, коли проти України ведуться потужні інформаційні атаки, відбувається активізація право-радикальних сил, посилюються правовий нігілізм, аномія, відбувається зростання небажаної динаміки проявів злочинності, корупційних діянь тощо.

Навіть окреслене коло проблем свідчить, що треба встановлювати/вибудовувати нове підґрунтя для умовної тріади юридичної науки, яка складає сутність юридичної педагогіки: наукова теорія – навчальна дисципліна – практика діяльності. Насамперед встановити/визначити чітку парадигму її розвитку. Принаймні, така постановка основних проблемних питань є актуальною.

Розриваючи коло накопичених проблем, Україна, безумовно, має піти не стільки на модернізацію освіти юристів і майбутніх дипломатів, скільки на безпрецедентні реформи в науково-освітній сфері і на розбудову її інформаційно-комунікаційної інфраструктури, від чого вона залежить значною мірою. Про це ми багато говоримо протягом усіх років незалежності, однак, корупція та винайдена бюрократами формальна імітація процесів корисної діяльності набула у нас масштабу справжнього лиха і не дозволяє суспільству її подолати. Існуюча система управління науково-освітньою сферою здебільше знецінює найцікавіші і розумні ідеї креативно мислячих вчених України, перетворює їх у щось зовсім протилежне задумам. Можливо, слід публічно визнати, що внаслідок цього у нас відбувається провал усіх моделей інноваційного розвитку суспільства. Сам термін «інновація» став у нас лише найбільш популярною оцінкою стану й перспектив розвитку суспільства, а не базовим принципом сучасного світогляду щодо розбудови суспільно-політичних і економічних проєктів визначати місце людини у світі, мотиви й мету її діяльності [2].

Ми маємо врешті-решт подолати «владу науково-освітніх канцелярій» при оцінці дій в науці і освіті, яка лежить на нашому житті гнітючим нищівним тягарем, створюючи в суспільстві атмосферу

пригніченості. Сьогодні ми бачимо, як, не розуміючи повною мірою поняття «інформаційна політика», наше чиновництво просто не реагує своєчасно на виклики науково-технічного прогресу, не відповідає адекватно на такі ключові питання, як то: хто у нас і в світі володіє інформацією як ресурсом, кому він потрібен, де і за яку ціну його можна придбати, які взагалі умови торгівлі ним. На рівні провідних країн, по-перше, США, ми ще не усвідомили й не відчули особисту відповідальність за це кожного – і влади, і громадянина, і суспільства, тобто, за раціональне використання нематеріального активу суспільства при прийнятті рішень.

84

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що глобальна інформатизація суспільства стимулювала всі процеси міжнародної співпраці в політико-правовій сфері, збільшила потреби суспільств і їх громадян в різноманітних інформаційно-комунікаційних послугах. Постійно зростаючи, темпи накопичення для їх надання інформаційних ресурсів (сьогодні багато в чому їх обсяги перевищують навіть темпи зростання інформаційних потреб людини) почали спричиняти в суспільстві інформаційне перенасичення і, як наслідок, виникнення інформаційних криз, активізуючи появу нових і модифікацію вже існуючих загроз, навіть на рівні проблем національної безпеки [1].

Як свідчить досвід різних країн в сфері інформаційно-комунікаційної діяльності людини, суспільства в державі має бути досягнуто розумне співвідношення всіх параметрів безпеки заради їх розвитку. Обережність традиційно була присутня і в нашій культурі, однак, суттєво змінилася із розвитком ІКТ, а об'єктивні і суб'єктивні обставини постійно заважають нам зв'язати їх в координатах вимог загальної інформаційно-комунікаційної функції держави. Проблема постійно поглиблюється, експотенціально зростає і як реагувати на деякі загрози, що виникають, ми часто не знаємо. Нам постійно не вистачає фаховості і можливостей генерувати тут якісні і збалансовані в часі сценарії і стратегії, які були би адекватні стратегічним прогнозам і планам розвитку країни, і саме тут сьогодні визріває в нашому суспільстві підґрунтя для нових криз і конфліктів у вимірі соціально-економічного, геополітичного, етнічного тощо розвитку.

Все це обумовлює появу все нових ідей оновлення існуючих політико-правових доктрин і концепцій розбудови сектору безпеки України і вітчизняної юридичної науки зокрема.

На жаль, поки що все це не знаходить відповідного відображення в директивних документах щодо подальшого розвитку в Україні вищої інженерної і юридичної освіти в координатах вимог забезпечення національної безпеки і протистояння нації викликам, які несуть в собі сучасні гібридні війни. Тут слід згадати і про дві події, які заслуговують на увагу нашого суспільства. Вони відбулися у лютому 2017. Одна в Києві – презентація директором Національного інституту стратегічних досліджень академіком В.П. Горбуліним книги «Світова гібридна війна: український фронт» [2], інша в Москві – заява Міністра оборони РФ С.К. Шойгу про створення у Збройних силах РФ військ інформаційних операцій [4]. Обидві є знаковими. Перша, тому що у книзі «Світова гібридна війна: український фронт» колектив авторів дав достатньо повний і критичний аналіз світових проблем безпеки, певною мірою і проблем України. В сфері забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки, зокрема визначено, що «... більшість проблем, що накопичилися в інформаційній сфері України, мають системний і хронічний характер». Друга, тому, що заява Міністра оборони РФ про створення в Росії інформаційних військ свідчить про завершення організаційних, методологічних, технологічних, психологічних та інших аспектів діяльності таких військ, вирішення питання їх структури, чисельності і фінансування.

Вочевидь, що для більш повного розуміння і опанування методів регулювання таких процесів в сучасному світі, має зростати роль правових доктрин і концепцій розвитку держави юридичної свідомості населення. Правова свідомість і юридична освіта завжди і всюди були найважливішим фактором соціалізації, виховання, інкультурації¹, тобто, засобом формування особистості, індивідуальності [3]. Її основною відмінністю, безумовно, є навчання як процес передачі накопичених знань, забезпечення спадковості соціального досвіду, засвоєння цінностей домінуючої культури, розкриття й розвиток здатностей особистості, як засіб просування найбільш талановитих і здібних людей на високі соціальні статуси. Можна сказати, що освіта молоді відчутно стає засобом капіталовкладень в майбутнє.

---

¹ Інкультурація – процес входження індивіда в культуру, оволодіння етнокультурним досвідом. Основний зміст інкультурації полягає в засвоєнні особливостей мислення й дій, моделей поведінки, які становлять культуру (Юрій М.Ф. Етнологія: Навчальний посібник. – К.: Дакор, 2006. – 360 с.).

Серед питань розвитку регулятивних механізмів, які пов'язано із цифровою економікою, можна виділити і завдання розробки культури юридичної практики, як, наприклад, добровільне дотримання податкового права в контексті розширення використання сучасних технологій. Так, скажімо, комбінування туманних і нейрокомунікаційних технологій вже сьогодні дозволять з досить високим ступенем точності визначити фізичний факт вчинення дії.

На тлі феноменального зростання обсягів накопичення і обробки інформації (даних) за допомогою ІКТ політико-правова, науково-освітня та інформаційно-комунікаційна діяльність стає напрочуд стрімкою і це впливає на розвиток суспільства в цілому, змушуючи еволюціонувати саму ідеологію інформаційного суспільства. Воно певним чином трансформується у «суспільство знань», де в основі поки що лежать не до кінця зрозумілі юридичною наукою ідеї продукування і споживання знань, у тому числі проблеми їх генерування, збереження та трансферу, підтримка і стимулювання інтелектуальної діяльності людей. Ключовим в цій сфері є постійно зростаючі вимоги до підготовки нового покоління фахівців, яким належить їх окреслити і забезпечити алгоритми діяльності із урахуванням вимог безпекового сектору розвитку країни.

86

Джерела та література:

1. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю. Інформаційно-комунікативний менеджмент : зарубіжний та вітчизняний досвід: навч.посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко, М.Ю. Максименюк. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. – 316 с.

2. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.

3. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Ажажа М.А. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : Навчальний посібник / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, М.А. Ажажа – Запоріжжя: Дике поле, 2016.– 356 с.

4. Шойгу объявил о создании в РФ войск информационных операций [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.newsru.com/russia/22feb2017/infoarm.html>